Libri librorum

Bibliotheca paleotyporum
in lingua Polonica impressorum

[Pseudo-Augustinus]

[Księgi o żywocie krześcijańskim]

Kraków, Hieronim Wietor, 1522. 4°

do druku podał Wiesław Wydra

Poznań 2010

Libri librorum
pod redakcją Katarzyny Meller i Wiesława Wydry

Bibliotheca paleotyporum in lingua Polonica impressorum
pod redakcją Wiesława Wydry

Opracowanie typograficzne i przygotowanie do druku:
Bogdan Hojdis

© Copyright by Wydawnictwo Poznańskie Studia Polonistyczne
i Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, 2010

ISBN 978-83-61573-26-5

Druk: Wydawnictwo i drukarnia uni-druk s.j.
ul. Przemysłowa 13, 63-030 Luboń

Adam Chmiel

„Księgi św. Augustyna biskupa Hippońskiego: O żywocie krześcijańskim". (Druk Hieronima Wietora z roku 1522).

W oprawie rękopisu „Regestrum perceptorum et expositorum civitatis Cracoviensis, anno 1547", w Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa (nr rękopisu 1611) znalazłem w roku 1911 kilka szczątków dawnych druków, które były sklejone razem, tworząc „tekturę" do okładki rękopisu. Oprawa tego rękopisu pochodzi z drugiej połowy XVI wieku i jest niewątpliwie wykonaną w pracowni introligatorskiej krakowskiej, obciągnięta z wierzchu skórą z wyciskami medalioników głów z napisami: PENEL(OPE), ENEAS, HECTO(R) i półpostaci z napisami: FORTITVD(O), IVSTICIA, LVCRECIA wśród ornamentu roślinnego.

Między drukami, których introligator użył do sklejenia współczesnej „tektury", były dwa druki węgierskie i jeden druk polski, o którym podaję tutaj wiadomość. Druki węgierskie odstąpiłem do zużytkowania naukowego bawiącemu wówczas na studjach w Krakowie dr. Divéky'emu Adorjanowi. Jeden druk stanowi pierwszy arkusz śpiewnika węgierskiego protestanckiega Stefana Gálszécsi'ego, drukowany prawdopodobnie w Krakowie około roku 1536, pt. „KEGYES yenekekrwl ees kereztyen hewtrwl reowid keonywecyke galzecy estwan mestertwl zerezteteth". Z drugiego druku węgierskiego zachowały się tylko dwa skrawki, które wskazują, że należą one do dzieła Emeryka Ozorai *Az Antikrisztusról és az ö egyházáról* (O antychryście i kościele), które wyszło w roku 1535. Opis tych druków wraz podobiznami umieścił dr Divéky w „Magyar Könyvszemle" z roku 1911.

Druk polski, który odkleiłem z okładki wspomnianego powyżej rękopisu, obejmuje jeden arkusz, oznaczony kustoszem F.

Arkusz ten o rozmiarze 40 X 30 cm., po złożeniu tworzy format 4°, czyli obejmuje cztery karty a osiem stron. Zadrukowanych jest tylko stron siedem, ostatnia strona ósma jest czysta. Karta pierwsza jest w prawym brzegu oberwana, również karta druga, lecz znacznie mniej. Ta karta druga ma nadto u góry wygryzione przez robaki dziury, które parę wyrazów tekstu uszkodziły. Karta trzecia i czwarta jest najlepiej zachowana, przynajmniej tekst nie jest tu niczem uszkodzony. Drukowany jest w jednej kolumnie wysokiej 16 cm a szerokiej na 9,5 cm. Papier jest czerpany bez znaku wodnego.

Ocalony szczątek nieznanego dotychczas druku polskiego należy do dzieła, którego tytuł wskazuje zakończenie, wyrażone w [4–6] wierszu strony czwartej arkusza: *Skonáły sie xięgi swiętego Augustyná bisku||pa Hippońskiego / o żywocie krze-||scijánskim*. Strony 1, 2, 3 i dwa wiersze od góry na stronie czwartej zawierają tekst odnoszący się do tego „żywota krześcijańskiego". Na stronie czwartej po przytoczonym tu zakończeniu następuje w wierszu [9]: naczółek w dwóch wierszach: *Tu pobaczym máludko iáko mamy páná bo||gá naśladować / Augustyn*. Ten ustęp obejmuje dalsze wiersze strony czwartej, całą stronę piątą i szóstą, na której kończy się w ten

sposób, że dziesięć wierszy wypełnia pełno kolumnę a pięć ostatnich wierszy jest ucinanych „w trójkąt". Na tej stronie kończy się też właściwy tekst. Strona siódma zawiera, możemy to nazwać „objaśnienie", co to za dzieło i w której drukarni wybite zostało. Co do tego ostatniego szczegółu, to czytamy w objaśnieniu: ...t*y xięgi wybiyał Jeronim Vietor w Krákowie ...látá národzenia bożego 1.5.2.2*.

Jest to więc druk współczesny i z tego samego roku, co dzieło św. Bonawentury w przeróbce Baltazara Opecia: *Żywot wszechmocnego Syna Bożego pana Jezu Krysta*... drukowane również u Wietora w Krakowie w roku 1522 w formacie folio. Oba te dzieła, tj. szczątek naszego zabytku *O żywocie krześcijańskim z ksiąg św. Augustyna* i *Żywot Jezu Krysta* Opeciów u Wietora z roku 1522, składane są temi samemi gotyckiemi czcionkami, nawet tem charakterystycznem s, ł, kropkami w kształcie krzyżyków i trójkątnem ułożeniem ich ♦ ♦ ♦ na końcu rozdziału itd. Również w naszym druku użyte są te same inicjały „pisane", które widzimy w *Żywocie Jezu Krysta*, z tą tylko różnicą, że tu są inicjały czworakiego rodzaju, w naszym zaś *Żywocie krześcijańskim* użyto tylko jednego rodzaju. Mówimy to z zastrzeżeniem, polegając na tem, co w inicjałach daje ten jeden odnaleziony arkusz. Być może, że poprzednie początkowe arkusze miały inicjały także inne, znajdujące się w *Żywocie Jezu Krysta*. Układ typograficzny inicjałów w *Żywocie krześcijańskim* jest nieco odmienny od układu w *Żywocie Jezu Krysta*; w naszym druku inicjały te, wysokie na szerokość 5 wierszy, są wcięte w całości w wiersze, podczas gdy w *Żywocie Jezu Krysta* też inicjały wcinane są dołem w 1, 2 lub 3 wiersze tylko. Inicjałów takich w naszym druku jest tylko dwa: na pierwszej stronie J(vżciem) i na stronie czwartej C(hcemyli). Niema w *Żywocie krześcijańskim* końcowych winiet esowatych a liczby przy kustoszach są „rzymskie", tj. FIIJ, gdy w *Żywocie Jezu Krysta* używane są arabskie: F3. Zresztą niema potrzeby wskazywać na typograficzne różnice w obu dziełach (które już z samego formatu dzieł: jednego folio a drugiego 4° wynikać muszą), nie ulega bowiem najmniejszej wątpliwości, że oba te dzieła były składane w drukarni Wietora w roku 1522 temi samemi czcionkami. (Do porównania tych 2 druków używałem Opeciowego *Żywota Jezu Krysta* z roku 1522 znajdującego się w Bibliotece XX. Czartoryskich w Krakowie). Z *Żywota krześcijańskiego* podajemy dwie podobizny: jedną z całej strony czwartej (w zmniejszonej nieco wielkości), drugą ze strony ostatniej, tj. siódmej (wielkości naturalnej). Co do typograficznego układu naszego druku wspominamy jeszcze, że pełna kolumna układu liczy wierszy 29, i to, że tak nazwane przez nas „objaśnienie" końcowe na stronie siódmej wydrukowane jest mniejszemi czcionkami.

*

Jak wspomnieliśmy, odnaleziony przez nas ostatni arkusz dzieła *O żywocie krześcijańskim* oznaczony jest kustoszem FIIJ, wybitym na trzeciej karcie. Jest to więc szósty (ostatni) arkusz tego dzieła a brakuje pięciu pierwszych arkuszy. Całe więc dziełko liczyło sześć arkuszy 4° druku czyli kart 24 a stron 48.

Znając zaledwo sam koniec „polskich" „xiąg św. Augustyna... o żywocie krześcijańskim", nie kusimy się oznaczyć dokładnie, który z traktatów św. Augustyna posłużył do tej pracy. Najwięcej treścią odpowiada jej dziełko *Omnes libri beati Augustini Aurelii de doctrina Christiana tres*, znane już z druku z roku około 1475. (Inkunabuł w Bibl. Jagiell. nr 1987). Nie jest też nasz *Żywot krześcijański* w żadnym stosunku do pracy Andrzeja Załuskiego wydanej w roku 1683 pt. *Nauki chrześciiańskie z xiąg Augustyna św. doktora kościelnego wybrane a z łacińskiego na polski język przez jednego kapłana dla pożytku dusz nabożne przetłumaczone*. Ustęp bowiem „z Ksiąg: o dobru wdowiego stanu" w tłumaczeniu A. Załuskiego jest odmienny niż ten właśnie ustęp, którym rozpoczyna się arkusz szósty *Żywota krześcijańskiego*, mówiący o wdowach: jakie są i jakiemi być mają (str. 1–3). Można by zrobić przypuszczenie, że autor *Nauk chrześcijańskich z ksiąg Augustyna św.* z XVII wieku nie znał takiegoż dziełka z roku 1522, tj. naszego *Żywota krześcijańskiego*.

Postawimy jeszcze inne przypuszczenie: *Żywot pana Jezu Krysta* w przeróbce Baltazara Opecia drukuje się w roku 1522 u Hieronima Wietora, tegoż samego roku drukuje się u tegoż Wietora „drugi" *Żywot krześcijański* z ksiąg św. Augustyna – zapewne w przeróbce, jak przeróbką Opeciową jest *Żywot pana Jezu Krysta* św. Bonawentury. Obie te prace równoczesne mają za cel dać w polskim języku pokarm duchowy dla pożytku dusz nabożnych, obie zaczerpnięte z traktatów ojców kościoła i obie nawet „żywotem" zatytułowane, więc też obie mogą być dziełem jednego pisarza, którym byłby Baltazar Opeć. Ponad to niejako zewnętrzne tylko zestawienie wskazówek odnośnie do dzieła *Żywot pana Jezu Krysta* i *Żywot krześcijański* a przypuszczalnego autorstwa Opeciowego co do ostatniego dziełka, pozostawiamy tę sprawę do rozwiązania innym. Podajemy bowiem na tem miejscu tylko wiadomość bibliograficzną o odnalezionym nieznanym druku zabytku języka polskiego.

Tekst tego zabytku jest pisany prozą, jedynie tylko „objaśnienie" końcowe o tem dziełku wydrukowane na stronie siódmej ujęte jest w rymowane zdania.

*

Przedruk, który następuje, oddajemy co do układu wierszy tekstu i pisowni wiernie z koniecznemi tylko niektóremi zmianami. Literę s, drukowaną w tekście przez ∫ (długie) oddajemy przez s zwykłe, tak samo ś, które w druku oryginalnym nie jest kroju gotyckiego, tylko ś. Litera ł wyrażona jest w druku w podwójnej formie: jako zwykłe ł, tj. przekreślone i 1 z okrągłem zakończeniem u góry w przeciwstawieniu do litery 1, która ma kształt prostej laski. Literę ł przekreśloną w druku oddajemy w przedruku przez *ł* (kursywą), literę ł w postaci 1 używanej w druku przez zwykłe ł. Litery lub wyrazy uzupełnione przez nas, bądź to z powodu ich braku wskutek zniszczenia w niektórych miejscach pierwodruku, bądź też wskutek rozwiązania nielicznych skróceń paleograficznych, ujmujemy w ( ),

wszystko zaś to, co dodajemy przy przedruku od siebie, ujęte jest w klamry [ ]. W miejscach, w których wyrazy są wyrwane, kładziemy: … .

[Str. 1. = F_I]

[1] J Vżciem siostro namilssa co krzescijá-
ninowi słusse czynić / iákom mogł po-
wiedział. Gdyśći tedy wssytkim po-
spolicie ktorzy sie krzescijány zową ta-
[5] kim trzebá być. Rozbácz że ty rozu-
mem twym iáko sie ty wdowá mass rzędźić /
ktorey potrzeba áby wssytkim byłá przykłá-
dem / ktorzy stobą miesskáią. Y mnimam iż
wiess troy rodzay wdow. Pirwy n(a)dosko-
[10] nálssy / á odpłacie n(iebie)skiey zgotowany / iá-
ko iest oney wdowy w ewánielij / ktora mo-
dlitwámi / posty / w kos(ć)iele pánu bogu vstá-
wicznie służyła. Drugi rodzay onych ktore o
synoch y o domu pieczą máią / tákiey odpłaty
[15] niedostoyne / a wssakoż wżdy grzech . . . .
poddane. Trzeći rodzay onych k(tore) . . . . .
ssach y wlubowániu żiwą ku . . . . . .
ci / y ku męce osądzone / iáko pisan(o) . . .
wy ktore práwie wdowy są. Tyć są p . . .
[20] y práwe wdowy / ktorym przykázuie (á)post(oł)
áby od tákiego kápłaná / to iest od Tymoteu
ssa by*ły* czciony. Wtore są ktory(m) tákiey . .
czynić nieprzykázuią / á wssáko(ż) jm zbáwie
nia niebronią / o ktorych táko . . . . A kto(re)
[25] máią syny álbo czeladź / niech . . . . . .
mow swych pocześnie rzęd . . . . . .
o ktorych táko pisan . . . . . .
ssach iest / żyw . . . . . A táko . . am . .
[29] no rozumieć / i (w)ssytko iednákie są wd(o-)

[Str. 2. = F_I verso]

[1] wy / ánić ony luby bogu / ktore telko słowem
są wdowy / á nie vczynkiem. A przetoż iáka-

by wdowá podług krystusá miáła być táko
powieda ápostoł. Ktora iest práwa wdowá /
[5] nádźieię ma / á pilná służby iego wnocy y we
dnie. A to też chcę áby wiedziáłá / iż gdy ápo-
stoł zowie práwe wdowy / vkázuieć też być y
fałssywe / to iest vczynkiem / vmysłem / opco-
wánim / y ciáłe(m)[1]. A tákoć ná drugy(m)[2] mieścu prá
[10] wey á wybraney wdowy spráwę y żiwot tá-
ko wypisuie. Wdowá ma być wybrana / ktora
by byłá iednego[3] mężá żoná / máiąc świádectwo
wuczinkoch dobrich / iesli syny náuczáłá / cuss
podług bogá / iesli pątniki przyimowáłá / iesli
[15] . . . . . nogi vmywáłá / iesli smętek ćirpią-
. . . . . iesli wssytki dobre vczynki pełni
(ła) . . . . . wdowę sądził / ktorey by tá-
. . . nk . były / á iákoż tedy sie oná wdowá
. . . . (wd)ową moze rzec / ktora nigdy nic tákie-
[20] (g)o nie(vc)zyniłá. Aleć są niektore wdowy bo-
(gá)te / známienite / á możne / ktory(m)[4] sie to widzi
. . . . . osć / áb(y) syny bogu miáły . . . wáć / á nie
(ś)wiátu / álbo(by) miáły podrożne przymowáć
. . bo s . . . . nogi vmywáć / sprácowáne / v-
[25] . . . . . / á białemi / miękkimi / y rosko-
. . . . . má dotykáć. Takieć niebe-
. . . . . wocie swiętych to-
(w)árzy(stw)á / ktor . . . . záły / áni będą
[29] (m)oc mieć częsci skryste(m) (k)torego przyiąć

[Str. 3. = F_{II}]

[1] niechcieli / á iego nog dotykáć się swymi ręko-
má wstydźili / bociem krystus . wzgárdza / kt(o-)
kolwiek iego sługi wzgardza / iáko on sam mo
wi. Kto wámi gárdzi / mną gárdzi. Máriey
[5] Mágdálenie áby krystusowe nogi vmyłá / złez

1 W pierwodruku jest: ciałē.
2 W pierwodruku: drugȳ.
3 W pierwodruku: iednē.
4 W pierwodruku: ktorȳ.

dostawáło oplficie / á dzisieyssego czásu niewiá
stam álbo wdowam / by nogi pielgrzymom
vmyły / wody niedostawa. A przetoż ty swię
ta y mądra niewiásto / niechciey náśládowáć
[10] tákich ktore gdy bez wstydu śle czynią / iuż sie
dobrze czynić sromáią / á sromotá sie jm wi-
dźi spráwiedliwie żić / gdiż sie niesromáią grze
ssyć / á dawssy sie dobrowolnie ná złosć / á ná
śmierć wieczną. Ku żywotu żadną rádą nie-
[15] dádzą sye przywroćić / ktore więcey sye boią
márnego domnimánia / náśmiewánia / y bá-
śni głupich ludźi / niżli sądu bożego / á wolą sie
podobáć nędznym ludźiem / niżli bogu. Ale
bądź táką iáką cię bog mieć chce / á iáko cię á-
[20] postoł náucza. Bądź swięta / pokorna / skrom
na / czyniąc vstáwicznie miłosierne vczynki / á
kto chce / niechać vrąga / niechać zá złe ma / nie-
chay sie sciebie śmieie / ty telko bogu bądź lu-
ba / á co podług krystá iest / to czyń. A przed
[25] wssytkim bez przestánia / boże rozmyślay przi
kazánie / modlitw / á psálmow bądz pilná / iż
by to mogło być / áby żadny jnáczey cię niená
lazł / jedno álbo cztąc álbo sie modląc. A gdy
[29] táką będziess / ná mie pa(mię)tay kto . . . .

[Str. 4. = F_{II} verso]

[1] ko bá . . . m . . . . / iż czegoć oblicznye vczynić
niemogę / (toć) wniebytnosći czynię. ♦ ♦ ♦

Skonáły sie xięgi swiętego Augustyná bisku
pa Hippońskiego / o żywocie krze-
[5] ♦ ♦ ♦ scijánskim. ♦ ♦ ♦

Tu pobaczym máludko iáko mamy páná bo
gá náśladowáć / Augustyn.

C Hcemyli my wbodze być / iáko on
chodźił / táko też mamy chodźić.
[10] Ale co iest chodźyć iáko krystus

chodźił / iedno wzgárdźić márnosć
á ssczęscie tego świátá / á niebać sie
wsselkich przećiwnosći / ćirpieć prze jmię iego /
nádźiewaymy sie tego coć nam obiecał / á ná-
[15] śląduymy go kędyć on vprzedźił. Zadnym o-
byczáiem nas od miłości krystusowey / tego
nędznego świátá słotkosć niechay nieodciąga /
niewymawiáiąc sie / żoną / syny / jmienim / ál
bo złotá y śrebrá mnogim zebránim / gdyż ći
[20] strássliwie świádczy nam swięty Jan apo-
stoł rzekąc. Niemiłuycie świátá / áni tych rze
czy ktore ná świecie są / bo wssytko co ná świe
cie iest / żądza cielesna iest / y żądza oczu / y py-
(ch)a świecka / tyć (są rzecz)y ktore z ráiu roskoss-
[25] (nego) (Ad)ámá (na) nędzne wygnánie wypę-

[Str. 5. = F_{IIJ}]

[1] dźiły. Abocie(m)[5] żądza cielesna odnich nápełnioná
gdy zdrzewá zákazáne(go)[6] vkuśili. Ządza oczu / dla
otworzenia ich / áby wiedzieli złe y dobre pożą-
dáli. Pychá świecka iż sie ták mocnymi iá-
[5] ko bog iest być wierzyli. A przetoż chociasmy
z Jádámá cieleśnie národzeni / wssákoż go ná
śladowáć niemamy / ále krystá páná nássego
wktorymesmy odnowieni przez krzest / y ży-
wiemy. Co iest Adámá naśládowáć / iedno
[10] żądzámi á chćiwosciámi cielesnymi dussę zá-
biyáć. A co iest krystusá náśládowáć / iedno
wssytkim żądzam cielesnym y świeckim sá-
mym wsobie vmieráć / á z onym ktory nas
własną krwią odkupił / ssczęśnye krolowáć.
[15] Przetoć trzybá[!] boskiey miłosći prośić / áby żą
dze cielesne / roskoss duchowna vmnieyssáłá /
miłosć nyechay sye okrucyeństwu przećiwi /
Cirplywosć / vpor nyechay zwycięży. Lu-
bosći powsciąga / spokoynosć niechay dárskosć

5 W pierwodruku: Abocie.
6 W pierwodruku: zákazáne.

[20] odpądza / kunsty / mownosć / milczenie rozum
ne / niechay vśmierza. Pilnosć duchowna w-
modlitwach / wposciech / w iáłmużniech dwor
nosć niechay podćina. Trzeźwiosć piyaństwo
niechy[7] kroći. Gniewu y popędliwośći / skrom
[25] nosć niechay pánuie. Lekkosć / státek niechay
rządźi. Nieczystotę / czystosć niechay wyrzući
Ządzą świecką / miłosć boża y bliźniego nie-
chay zágáśi. Chełpę / pychę / niechay podepce
[29] głęmboka pokorá. Boć pokorá ludźi swiętim
F_{IIJ}

[Str. 6]

[1] ániołom rowne czini / á pychá / z ániołow dya-
bły vczyniłá. A chcemyli iáśniey pobáczyć /
onáć iest wssytkich grzechow początek / y ko-
niec / y przyczyná / bo nietelko samá pychá iest
[5] grzech / ále żadny grzech nie mogł być / nie iest
áni może być przez pychy. Abowiem wsselki
grzech / nic jnego nie iest iedno boże wzgárdze-
nie / kiedy iego przikazánie wzgárdzamy / á kte
mu żadna jna rzecz nieprzywodźi / iedno py-
[10] chá. Owsseyki pychá á żądza / táko są iedno
złe / iż áni pyssny bez żądzey / ani przez pychy
może być żądliwy náleźion. Spychyciem sie
rodzą / kácerstwá / vwłoctwá / nienawiśći / gnie
wy / swary / rostyrki / swády / męstwá / beśpie-
[15] czeństwá / podniesienia śmiáłośći / chełpienye /
mownosć / márnosć / niepokoy / łgarstwo / krzy
wo przysięgánie / y jne ktore długo wyliczáć.
Ządza lepák czyni ludźi obżárne / niemierne /
piyenice / łákome / drapieżne / porobne / cudzoło-
[20] żne / gwałtowniki / nyeczyste / złośćiwe /
y jne niezliczone / przez ktore dya-
bel rodzay człowieczy tępi /
przez pichę y przez
[24] ♦ ♦ ♦ żądzą. ♦ ♦ ♦

7 Tak! Widocznie błąd druku zamiast: niechay.

[1] Przyimi łáskáwie á wdźięcznie o wsselki nabożny krzesciiá
ninie tego doktorá wielebnego náukę rządzenia żiwota twe
go. Polubuy tu ninie sobie / tu naydźiess zbáwienie tobie / tu
czćicielu miły wnocy y we dnie przeczytay / tu słowá zbá-
[5] wienne rozmysłay[!]. Co iestli dobrotliwie vczyniss / bez wąt-
pienia żywotá swego polepssyss / á potym dostániess sie do
ráiu wiecznego / chwały krolestwá niebieskiego. Przetoz ty
xięgi wybiyał Jeronim Vietor w Krákowie ku bożey
chwale / á tey to sławney korony Polskiey sławie.
[10] A zá krolowánia naiásnieyssego páná násse-
go miłosćiwego Sygmuntá / krolá Pol-
skiego / pánowánia iego / ssostegonaste
go roku. Látá národzenia boże-
[14] go. 1.5.2.2.

Przyimij łáskáwie á wdzięcznie o wszelki nábożny krześcháńnie tego doktorá wielebnego náuke rządzenia żywóta trwego. Polubuy tu ninie sobie/tu naydźiesz zbáwienie tobie/tu cześcielu miły wnocy y we dnie przeczytay/tu słowá zbáwienne rozmyślay. Co ieśli dobrotliwie vczynisz/bez wątpienia żywotá swego polepszysz/á potym dostániesz sie do ráiu wiecznego/chwały krolestwá niebieskiego. Przetoż ty ziegi wybiyał Jeronim Vietor w Krákowie ku bożey chwale/á tey to sławney korony Polskiey sławie.

A zá krolowania naiásnieyszego páná nászego miłościwego Sygmuntá/krolá Polskiego/pánowánia iego/szostegonaste go roku. Wátá národzenia boże-

go. 1. 5. 2. 2.

Co [illegible] iż cżegoć obliczmye vczynić
[illegible] niebytności cżynie

Skonały sie rzeczi swiętego Augustyná biskupá Hipponskiego/o żywocie krześcijanskim.

Tu pobaczym máludko iáko mamy páná bogá náśládowáć/Augustyn.

Chcemyli my wbodze być/iáko on chodził/tako też mamy chodzić. Ale co iest chodzyć iáko krystus chodził/iedno wzgárdzić márność á ssczęscie tego świátá/á niebać sie wszelkich przeciwności/cirpieć prze imie iego/ nadziewaymy sie tego coć nam obiecał/á náśladuymy go kedyć on vprzedził. Żadnym obyczáiem nas od miłości krystusowey/tego nedznego świátá skłotkość niechay nieodciąga/ niewymawiáiąc sie/żoną/synny/imieniem/ál bo złotá y śrebrá mnogim zebránim/gdyż ó strásliwie świádczy nam swiety Jan ápostoł rzekąc. Nieminłuycie świátá/ani tych rzeczy ktore ná świecie są/bo wszytko co ná świe [illegible] cielesna iest [illegible] żądza oczu/y py[illegible] [illegible] ktore z ráiy [illegible] [illegible] vygnánie [illegible]

Pseudo-Augustinus, [Księgi o żywocie krześcijańskim].
Kraków, Hieronim Wietor, 1522. 4°; k. nlb. 24 (?), sygn. A–F[4] (?)

Cztery, końcowe karty (składka F[4]) tego Wietorowskiego druku wydobył w 1911 r. z oprawy rękopisu przechowywanego w Archiwum Akt Dawnych Miasta Krakowa (dziś Archiwum Państwowe w Krakowie) Adam Chmiel (1865–1934), historyk kultury, archiwista, znawca i miłośnik Krakowa. Zabytek ten opublikował w transliteracji w artykule *Księgi św. Augustyna biskupa Hippońskiego „O żywocie krześcijańskim*". (*Druk Hieronima Wietora z 1522 r.*). Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie, t. VII (1915), s. 1–12. Odnalezione karty – jedyna po tym druku pozostałość – zaginęły. Artykuł Chmiela publikujemy tu w całości, bowiem wydawca zamieścił w podobiźnie tylko dwie strony tego duku.

Księgi o żywocie krześcijańskim to przekład przypisywanego św. Augustynowi dzieła *De vita Christiana* oraz wyjątków z traktatu *De salutaribus documentis ad quemdam comitem* (*Liber exhortationis*), również przypisywanego św. Augustynowi.

Wiesław Wydra

Pod wspólnym tytułem *Libri librorum* ukazują się w formie reprintów dwie serie wydawnicze: *Bibliotheca paleotyporum in lingua Polonica impressorum* i *Eximiorum Poloniae librorum bibliotheca*. Pierwsza seria zawiera edycję wszystkich książek w języku polskim, które zostały wydrukowane do około roku 1543. Zachowały się one najczęściej w postaci unikatów, egzemplarzy zdefektowanych lub luźnych niewielkich fragmentów, często wydobytych ze starych opraw. W ramach drugiej serii publikowane są najcenniejsze, rzadkie druki polskie z XVI–XVIII wieku, ważne dla dziejów polskiej kultury i literatury, historii książki i języka. Obie serie udostępniają badaczom bezcenne i trudno dostępne książki polskie, z których większość nie doczekała się dotąd edycji krytycznych.

W serii *Bibliotheca paleotyporum in lingua Polonica impressorum* dotąd ukazały się nastepujące książki:

1. *Raj duszny* (*Hortulus animae polonice*). [Kraków, Florian Ungler i Wolfgang Lern, 1513]. Podał do druku W. Wydra
2. *Zachowanie żywota panieńskiego przez trzynaście artykułow, ktorych panny mają naśladować*. Kraków, Florian Ungler, 1530. Podał do druku W. Wydra
3. Michał z Wiślicy, *Praktyka gwiazd biegu po polsku w Krakowie uczyniona na rok 1536*. Kraków, Florian Ungler, [1535/1536]. Podał do druku W. Wydra
4. *Fortuny i cnoty rozność w historyji o niektorym młodzieńcu ukazana, w ktore jest wypisan żywot świetski, a zawłaszcza żywot dworski*. Kraków, Hieronim Wietor, 1524. Podał do druku W. Wydra
5. [Mikołaj z Szadka?], [*Naznamionowanie dzienne miesiącow nowych pełnych lata 1520*?] [Kraków, Hieronim Wietor, [1519/1520]. Podał do druku W. Wydra
6. Mikołaj z Szadka, *Naznamionowanie dzienne miesiącow nowych pełnych* [...] *lata* [...] *1525*. [Kraków, Hieronim Wietor, [1524/1525]. Podał do druku W. Wydra
7. *Historyja barzo miła i wesoła ku czcieniu, ktora jest rzeczona i wypisana o Szczęściu a o Swejwoli, a zwłaszcza o żywocie dworskim*. Kraków, Hieronim Wietor, 1522. Podał do druku W. Wydra
8. Pseudo-Augustinus, [*Księgi o żywocie krześcijańskim*]. Kraków, Hieronim Wietor, 1522. Podał do druku W. Wydra

W serii *Eximiorum Poloniae librorum bibliotheca* dotąd ukazła się książka Jana Seklucjana, *Pieśni chrześcijańskie dawniejsze i nowe, ktorych chrześcijani, tak w kościele jako i doma używać mają*. Królewiec, Jan Daubmann, nakł. autora, X 1559. Podała do druku Katarzyna Meller.